

Олександр Черненко – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна.

Коло наукових інтересів: управління якістю освіти, педагогічний менеджмент, розробка та впровадження освітніх проєктів.

✉ Chernenko_O.V.fp@gmx.com

id <https://orcid.org/0000-0001-7012-1797>

УДК 378.014.61

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-2-79-89>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена порівняльному аналізу основних моделей систем управління якістю вищої освіти. Автор обґрунтовує актуальність дослідження проблеми забезпечення належної якості освітніх послуг в університетах, особливо в умовах воєнного стану в Україні та необхідності гармонізації зі стандартами Європейського освітнього простору.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу основних моделей систем управління якістю вищої освіти та розробити пропозиції щодо покращення організації навчального процесу у ЗВО.

У вступній частині розглядається поняття якості освіти як результату і процесу, визначаються принципи функціонування системи управління якістю у закладах вищої освіти. Наголошується на важливості участі викладацького складу, про що слід розглядати якість освіти як процес і результат. Наведена нормативно-правова база регулювання якості вищої освіти. Основна частина присвячена детальній характеристиці найпоширеніших моделей систем управління якістю: TQM, ISO 9001, EFQM, IQMS та моделі американської асоціації AACRA. Для кожної моделі висвітлюються її концептуальні засади, переваги та недоліки застосування у ЗВО. Представлено авторську порівняльну таблицю цих моделей, де наведено їхні сильні та слабкі сторони. Зазначається, що вибір оптимальної моделі залежить від низки чинників конкретного університету. Наведено авторську дефініцію наукового терміну «модель системи управління якістю освіти у вищому навчальному закладі» – це цілісна концептуальна структура, що ґрунтується на комплексному підході до планування, впровадження, моніторингу та постійному вдосконаленні організаційно-управлінських процесів забезпечення якості надання освітніх послуг у ЗВО відповідно до державних стандартів. У висновках узагальнюються ключові елементи ефективної інтегрованої системи управління якістю вищої освіти. Надано авторські пропозиції щодо покращення організації якості освітнього процесу у ЗВО.

Наголошується на необхідності стратегічного планування, студентоцентризму, залученні персоналу, процесному підході, орієнтації на постійне вдосконалення, партнерстві із стейкхолдерами. Реалізація такої системи сприятиме формуванню культури якості, підвищенню конкурентоспроможності та іміджу українських ЗВО на національному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: модель; освіта; якість; управління; ЗВО; педагогіка.

Постановка проблеми. Якість освіти напряму впливає на соціально-культурний розвиток молодого покоління. Забезпечення високої якості освітніх послуг є ключовим завданням для педагогів закладів вищої освіти, адже це безпосередньо впливає на їхню конкурентоспроможність та репутацію на вітчизняному ринку освітніх послуг.

Упровадження ефективних систем управління якістю в університетах, інститутах та академіях дозволяє не лише підвищити рівень освітніх програм, а й забезпечити прозорість процесів, що відбуваються в закладах освіти, і, своєю чергою, сприяє зміцненню довіри з боку студентів, роботодавців та суспільства в цілому. Проте, як показує досвід, наявні підходи до системи управління якістю освіти в різних країнах та навчальних закладах можуть бути як схожі, так і суттєво відрізнятися. У зв'язку із цим, надзвичайно важливо провести порівняльний аналіз різноманітних моделей систем управління якістю вищої освіти, що дасть можливість виявити не лише їхні переваги та слабкі сторони, а також визначити найбільш ефективні педагогічні практики, які можна адаптувати та впроваджувати в українських університетах. Окрім того, порівняльний аналіз підходів до управління якістю вищої освіти сприятиме гармонізації та уніфікації педагогічних підходів реалізованих у вищих навчальних закладах, що є особливо важливим в епоху цифровізації та академічної мобільності. Вироблення усталеної педагогічної практики щодо забезпечення якості навчальних послуг дозволить українським закладам вищої освіти ефективно інтегруватися в міжнародний науково-освітній простір.

Отже, порівняльний аналіз моделей систем управління якістю вищої освіти є актуальним та необхідним для вдосконалення освітньої системи України, забезпечення її відповідності міжнародним стандартам та підвищення конкурентоспроможності українських університетів на глобальному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Якість освіти була предметом вивчення багатьох вітчизняних (В. Андрущенко, І. Вакарчук, А. Василюк, Ю. Завалевський, В. Кремінь, В. Луговий, Г. Мешко, Л. Мовчан, С. Ніколаєнко, З. Рябова, М. Фіцула) та іноземних вчених (Д. Бренан, Е. Ель-Хавас, Дж. Соаро, В. Тінто, Л. Харві) та інші.

Незважаючи на значні наукові здобутки і практики вчених, проблема якості освіти в контексті сучасних викликів (пандемія Ковіду-19, адаптація освітніх стандартів вищої школи до європейських вимог, переїзд навчальних закладів та руйнування інфраструктури внаслідок військових дій РФ) залишається досить гострою і потребує нових науково-дослідницьких пошуків.

Мета статті – проведення порівняльного аналізу основних моделей систем управління якістю вищої освіти та розробити пропозиції щодо покращення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Основні наукові методи дослідження. Методологічна база дослідження передбачає традиційні методи, а саме: описовий (емпіричний); узагальнення, аналіз, порівняння, графологічний; класифікації (теоретичний) та системний. Усе це допомогло дослідити, описати, провести аналіз та узагальнити особливості управління якістю вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найкращі інвестиції в людський капітал – це якісна освіта. Найважливішою соціально-культурною проблемою в Україні є потреба вдосконалення системи вищої освіти та підвищення якості підготовки молодих фахівців для різноманітних галузей народного господарства. Розв'язання цієї проблеми ми вбачаємо можливим лише за умови адаптації національних освітніх стандартів до європейських, повного завершення Болонського процесу, та існуючих вимог розвитку вітчизняної ринкової економіки в період війни.

С. Ніколаєнко, наголошує, що світові тенденції свідчать, попри всі динамічні зміни, у центрі системи якісної освіти все-таки залишаться високопрофесійний викладач, здатний допомогти сформувати студенту його траєкторію розвитку. Підтримка педагога, вченого, створення умов для успішної діяльності, розвитку талантів – одне із основних завдань підвищення якості вищої школи України. Забезпечення інформацією, необхідним обладнанням, елементарними побутовими умовами, гідною заробітною платою – обов'язок держави і керівництва університетів (Ніколаєнко, 2024).

Л. Мовчан справедливо вказує, що сьогодні стає все більш зрозумілим, коли відповідність реальних результатів і змісту освіти вищих навчальних закладів державним стандартам є необхідною, але недостатньою умовою якості. Тому, досягнення оптимальної якості професійної освіти зумовлено створенням системи якості, яка на рівні конкретного вищого навчального закладу забезпечувала б узгоджену реалізацію державних, суспільних і особистих інтересів (Мовчан, 2017, с. 34).

Якість освіти потрібно розглядати як результат і процес. Якість освіти проявляється в кінцевих результатах навчання – рівні знань, умінь та навичок, які отримують учні чи студенти. Проте якість освіти не обмежується лише кінцевими результатами. Вона також охоплює весь процес навчання, який безпосередньо впливає на те, наскільки ефективно здобуваються знання та формуються компетенції. Якість освітнього процесу залежить від навчальних програм, методик викладання, кваліфікації і досвіду педагогів, дидактичних матеріалів і засобів, педагогічних умов та багато інших чинників. Високі результати без належного процесу можуть бути тимчасовим явищем, а якісний процес без відповідних результатів свідчить про наявність прогалин. Тому для забезпечення дійсно високої якості освіти у ВНЗ, викладачам необхідно постійно вдосконалювати обидві складові – і кінцеві показники успішності, і сам процес навчання. Рекомендується використовувати системний підхід до управління освітніми процесами.

На думку В. Бикова, система освіти – цілісна скінчена множина об'єктів (елементів) і відношень (взаємозв'язків) між ними, що виділені з середовища суспільства за ознакою належності виділених об'єктів і відношень до реалізації цілей освіти (Биков, 2010, с. 40).

Система управління якістю вищої освіти напряму пов'язана із освітнім середовищем (сукупність різних умов, факторів та ресурсів, які безпосередньо впливають на процес навчання та виховання студентів).

На думку В. Бикова, до складу освітнього середовища входять:

- цільова складова, за якою визначаються цілі, завдання функціонування і розвитку системи освіти і яка зумовлює появу у складі освітнього середовища управлінської складової;
- управлінська складова, яку утворюють організаційні структури управління системами освіти (корпоративними, галузевими, регіональними, загальнодержавними);
- навчальний заклад, в якому створюються необхідні умови для здобуття ними, хто навчається, освіти відповідного рівня, загальноосвітнього і/або професійного спрямування, за тою чи іншою формою навчання та ін. (сюди ж включені інші типи навчально-виховних закладів, які входять до складу інституціональної СО);
- ресурсна складова, яка є сукупністю різних ресурсів (фінансових, кадрових, організаційних, енергетичних) підтримки життєдіяльності і розвитку систем освіти;
- нормативна складова, яка включає законодавчо-правове і нормативно-інструктивне забезпечення, що регулюють процеси освіти на рівні систем освіти різного організаційного рівня і призначення (у тому числі, освітні і освітньо-професійні стандарти) (Биков, 2010, с. 41).

Освітнє середовище можна проєктувати, відповідно до потреб учасників навчального процесу, тобто розробляти його модель.

Модель – це відображення у схемі, формулі, взірці тощо характерних ознак об'єкта, який досліджується. Вона є спрощеною конкретною життєвою (управлінською) ситуацією, іншими словами, у моделях певним чином відображаються реальні події, обставини тощо (Мартинець, 2015, с. 7).

Модель системи управління якістю освіти ґрунтується на ряді фундаментальних положень, які визначають вимоги до неї, тобто принципів.

Виділимо принципи функціонування системи якості вищої освіти у ЗВО: доступність; стратегічна спрямованість; прозорість; універсальність; гнучкість управління; здатність реагувати на зміни; об'єктивність; уникнення конфлікту інтересів учасників освітнього процесу; інформаційна забезпеченість; студентоцентризм; наукова обґрунтованість; наявність критеріїв оцінки; системність; залучення всіх зацікавлених осіб; узгодження делегованих повноважень і відповідальності; контрольованість; зворотній зв'язок.

Якщо розглядати вищу освіту в контексті особистісної освітньої парадигми як рівень оволодіння здобувачем сукупністю важливих якостей, набуття передбачених стандартами компетентностей (їх компонентів – знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей тощо), то з цього випливає абсурдність інституційного зобов'язання гарантувати її – вищої освіти – здобуття. Жоден ЗВО не повинен давати гарантію на сформований у їхнього випускника гуманістичний світогляд або цінності, естетичні смаки або наукові погляди, оскільки його місія полягає у забезпеченні умов для соціалізації і професіоналізації особистості майбутнього фахівця, присвоєнні нею необхідного змісту, на основі якого формуватимуться і знання, і вміння, і способи мислення, і цінності, і досвід тощо. Ці якості можна тільки розширювати, поглиблювати, вдосконалювати, але не передавати в готовому вигляді, не гарантувати їх засвоєння в певному обсязі, що для інформаційного суспільства видається неприйнятним. Отже, якість вищої освіти як складне динамічне особистісне утворення необхідно забезпечувати, поліпшувати, покращувати, вдосконалювати, надаючи їй таким чином позитивної динаміки в умовах професійної підготовки (Василюк, Дей, Базелюк та ін. 2019, с. 136).

Важливу роль у забезпеченні якості вищої освіти відіграють процедури ліцензування та акредитації. Порядок їх проведення визначений чинним законодавством України, яке регулює освітню галузь, а саме: Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року № 1556-VII, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02 березня 2015 року № 222-VIII, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» від 30.12.2015 р. № 1187, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах», затвердженим від 09 серпня 2001 р. № 978, Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу» від 13.06.2012 р. № 689 та інші.

Ліцензування – це спроможність закладу освіти провадити освітню діяльність відповідно до встановлених ліцензійними умовами вимог у сфері вищої освіти, на певному рівні вищої освіти за певною спеціальністю (Кухарський, Осередчук, Мазуркевич, та ін., 2018, с. 83). Акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет: відповідності стандарту вищої освіти; спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання; досягнення заявлених у програмі результатів навчання (Кухарський, Осередчук, Мазуркевич, та ін., 2018, с. 92-93).

Отже, акредитація та ліцензування закладів вищої освіти є необхідними інструментами забезпечення належної якості освітнього процесу та гарантування відповідності встановленим стандартам, що сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців.

Варто підкреслити: більшість науковців і педагогів в один голос стверджують, що через воєнні дії на сході України якість вітчизняної освіти суттєво погіршилася, а частина студентів та кваліфікованих викладачів, науковців з окупованих територій вимушена була виїхати закордон.

Зокрема, А. Марчук наголошує, що через війну здобувачі вищої освіти можуть втратити й недоотримати не лише знання, уміння й навички, але й важливі компетентності, мотивацію та інше, необхідне для професійного розв'язання завдань і проблем, якісного й відповідального виконання професійних функцій та обов'язків, досягнення успіху в професійній сфері. Цифровізація вищої освіти, дистанційне й змішане навчання дозволяють мінімізувати освітні втрати й урівноважувати необхідність створення безпечних умов для студентів і викладачів та забезпечення ефективного й функціонального освітнього середовища (Марчук, 2023, с. 83-84).

Виділяють три основні моделі якості освіти: а) англійська – базується на внутрішньому самооцінюванні якості в межах певного вищого навчального закладу; б) французька – передбачає зовнішню оцінку вищого навчального закладу з погляду його відповідальності перед суспільством; в) американська – поєднує риси як англійської, так і французької моделей (Карпюк, 2014, с. 146).

На нашу думку, «модель системи управління якістю освіти у вищому навчальному закладі» – це цілісна концептуальна структура, що ґрунтується на комплексному підході до планування, впровадження, моніторингу та постійному вдосконаленні організаційно-управлінських процесів забезпечення якості надання освітніх послуг у ЗВО відповідно до державних стандартів.

1. Основні інституційні рівні забезпечення якості у ЗВО:

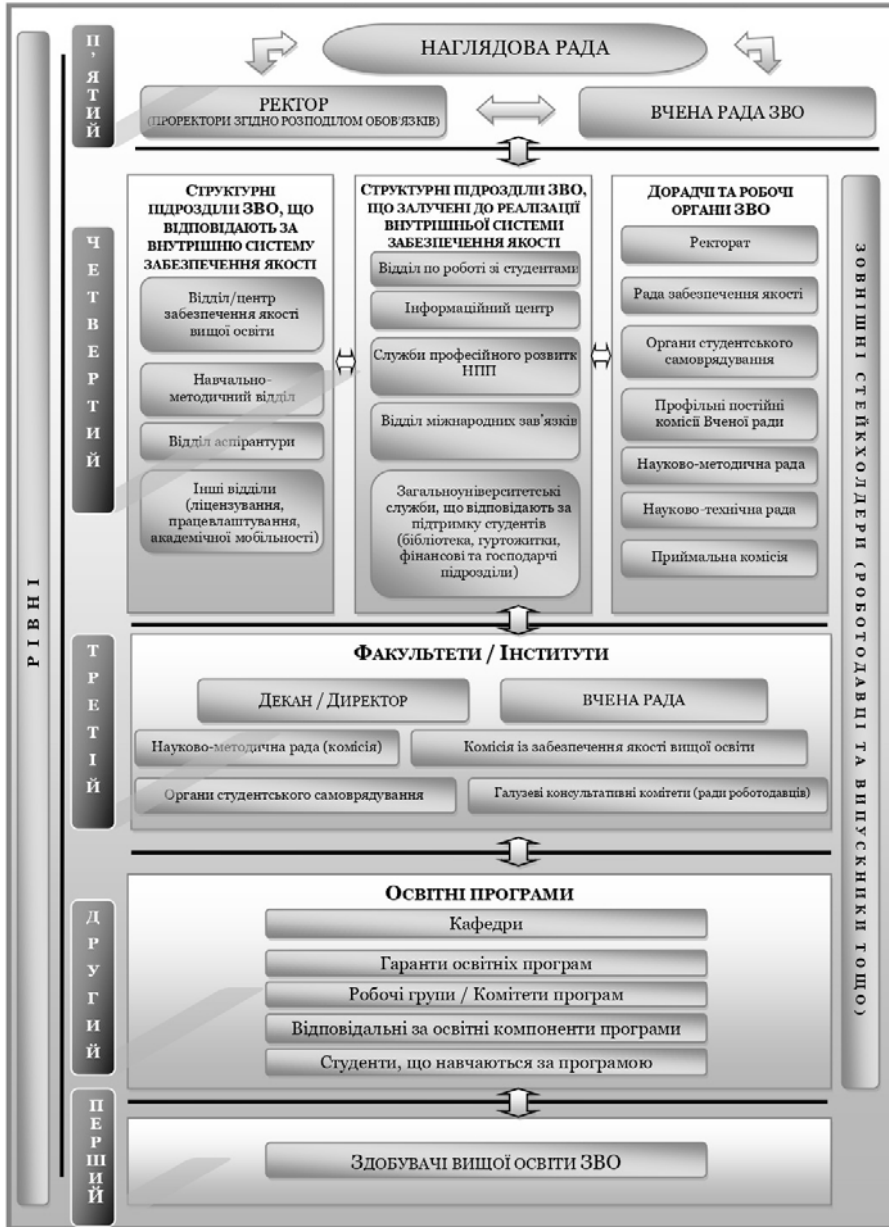

Рис. 1. Модель системи управління якістю освіти у ЗВО із інституційними рівнями
Джерело: Модель, 2018.

Модель системи управління якістю освіти визначає принципи, методи, інструменти та механізми, спрямовані на систематичний контроль та підвищення якості освітньо-наукової діяльності, задоволення вимог та очікувань студентів, викладачів, роботодавців та інших стейкхолдерів.

На рисунку 1 показана класична модель управління якістю освіти у ЗВО.

У таблиці 1 наведено коротку класифікацію основних моделей системи управління якістю освіти у ЗВО.

Таблиця 1

Основні моделі системи управління якістю вищої освіти

Модель системи управління якістю освіти	Характеристика та педагогічні особливості
Модель TQM (Всеохоплююче управління якістю) (Крикун, 2019)	Модель передбачає системний підхід до управління якістю освіти на всіх рівнях: від адміністрації ВНЗ до викладачів та студентів. Головними принципами є орієнтація на споживача (студента), залучення всього персоналу, постійне вдосконалення процесів та прийняття рішень на основі фактів. Акцент робиться на задоволенні потреб та очікувань студентів, а також на постійному вдосконаленні освітніх програм та процесів.
Модель ISO 9001 (Манькута, 2015)	Модель базується на загально визначених міжнародних стандартах ISO 9001, які встановлюють вимоги до системи управління якістю організації. Вона охоплює процеси планування, упровадження, моніторингу та постійного вдосконалення системи управління якістю освітніх послуг. Основними принципами є орієнтація на замовника, процесний підхід, залучення персоналу та постійне вдосконалення.
Модель EFQM (Європейська модель ділової досконалості) (Дубровін, Тавлуй, 2012)	Модель розроблена Європейським фондом управління якістю та застосовується для самооцінки та вдосконалення діяльності організацій, включаючи ВНЗ. Вона містить дев'ять критеріїв: лідерство, політика та стратегія, персонал, партнерські відносини та ресурси, процеси, результати для персоналу, результати для споживачів, результати для суспільства та ключові результати діяльності. Модель спрямована на досягнення збалансованих та сталих результатів.
Модель IQMS (Система інтегрованого управління якістю) (Система, 2024)	Модель інтегрує різні підходи та інструменти управління якістю, такі як TQM, ISO 9001, бенчмаркінг, самооцінка та інші. Вона передбачає створення інтегрованої системи управління якістю, що охоплює всі аспекти діяльності ВНЗ: від освітніх програм до адміністративних процесів. Акцент робиться на безперервному вдосконаленні та залученні всіх зацікавлених сторін.
Модель американської асоціації з гарантування якості освіти (AACRA) (Братко, 2017)	Американська модель, що фокусується на самооцінці та зовнішньому рецензуванні ВНЗ. Включає 5 стандартів: місія та цілі, освітні програми, студенти, факультет, ресурси та результати.

Джерело: узагальнено автором.

Зауважимо, що вибір конкретної моделі управління якістю освітніх послуг залежить від специфічних потреб учасників освітнього процесу, цілей, матеріально-технічної бази та наявних ресурсів, а також від готовності керівництва та педагогів навчального закладу до якісних змін та вдосконалення.

Наведемо порівняльну таблицю 2, яка висвітлює основні переваги та недоліки кожної моделі системи управління якістю освіти у ЗВО.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика моделей системи управління якістю вищої освіти

Модель	Переваги	Недоліки
Модель TQM (Всеохоплююче управління якістю) (Крикун, 2019)	<ul style="list-style-type: none"> Системний підхід до управління якістю на всіх рівнях. Орієнтація на задоволення потреб студентів. Залучення всього персоналу до процесу вдосконалення. Постійне вдосконалення процесів та рішень на основі фактів. 	<ul style="list-style-type: none"> Складність впровадження через необхідність зміни організаційної культури. Потребує значних ресурсів та часу на реалізацію. Може виникнути опір змінам з боку персоналу.
Модель ISO 9001 (Манькута, 2015)	<ul style="list-style-type: none"> Загальновизнаний міжнародний стандарт. Чіткі вимоги до системи управління якістю. Можливість сертифікації та підвищення іміджу ВНЗ. Орієнтація на процесний підхід. 	<ul style="list-style-type: none"> Може бути сприйнята як формальна система без реальної інтеграції у діяльність ВНЗ. Акцент на документації та процедурах, а не на безперервному вдосконаленні. Не передбачає орієнтації на задоволення потреб студентів.
Модель EFQM (Європейська модель ділової досконалості) (Дубровін, Тавлуй, 2012)	<ul style="list-style-type: none"> Комплексний підхід до оцінки діяльності ВНЗ. Орієнтація на збалансовані результати для всіх зацікавлених сторін. Можливість самооцінки та вдосконалення. Гнучкість у застосуванні. 	<ul style="list-style-type: none"> Складність моделі та необхідність значних ресурсів для впровадження. Потребує навчання персоналу для правильного застосування. Може бути сфокусована на оцінці, а не на безперервному вдосконаленні.
Модель IQMS (Система інтегрованого управління якістю) (Система, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> Інтегрує різні підходи та інструменти управління якістю. Охоплює всі аспекти діяльності ВНЗ. Акцент на безперервному вдосконаленні. Залучення всіх зацікавлених сторін. 	<ul style="list-style-type: none"> Складність розробки та впровадження інтегрованої системи. Потребує значних ресурсів та часу на реалізацію. Може виникнути плутанина та дублювання функцій через інтеграцію різних підходів.
Модель американської асоціації з гарантування якості освіти (AACRA) (Братко, 2017)	<ul style="list-style-type: none"> Сприяє підвищенню якості освіти у ВНЗ. Збільшує довіру до ВНЗ з боку студентів, роботодавців та інших зацікавлених сторін. 	<ul style="list-style-type: none"> Може бути складною та ресурсомною для впровадження. Не завжди враховує специфіку національних систем вищої освіти.

Джерело: узагальнено автором

Кожна із представлених моделей системи управління якістю освіти має свої переваги і недоліки. Для покращення організації навчального процесу має бути вибрана найбільш підходяща для конкретного ЗВО модель управління якістю освіти, з урахуванням його матеріально-технічної бази, фінансування, традицій, науково-педагогічного складу, контингенту студентів тощо.

Загалом, ефективна модель системи управління якістю освіти у ЗВО має базуватися на таких ключових елементах:

1. Стратегічне планування та лідерство адміністрації закладу освіти у питаннях якості.
2. Акцентування уваги на комфорт, потреби та очікування студентів як головних споживачів освітніх послуг.
3. Залучення всього науково-педагогічного персоналу ЗВО до процесів вдосконалення якості освіти.
4. Процесний підхід, що передбачає ідентифікацію, моніторинг та оптимізацію ключових процесів освітньої діяльності.
5. Адаптація змісту освітніх програм, робочих навчальних програм, навчальних методик, процесів до вимог роботодавців та досягнень науково-технічного прогресу.
6. Розробка критеріїв та методів оцінювання якості освіти.
7. Прийняття управлінських рішень на основі об'єктивних даних та фактів, отриманих у результаті моніторингу та аналізу показників якості освіти.
8. Побудова взаємовигідних відносин із зовнішніми зацікавленими сторонами, такими як роботодавці, профспілки, органи акредитації та інші.

Впровадження моделі системи управління якістю освіти сприяє створенню культури якості у ЗВО та забезпечує сталий розвиток і конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, сприяє задоволенню потреб учасників навчального процесу.

Отже, якість професійного розвитку безпосередньо залежить від створення освітнього середовища, яке допоможе розвивати учителя – самодостатньої особистості, конкурентоспроможної, успішної та затребуваної на ринку праці, здатної до самовдосконалення в професійній діяльності й безперервного саморозвитку впродовж усього життя (Мартинець, 2017, с. 56).

Створення комплексної системи управління якістю сприяє формуванню цінностей для замовників освітньої послуги. Внутрішній процесний підхід забезпечення якості усередині ЗВО дає керівництву впевненість у тому, що є розуміння вимог замовників освітньої послуги й існує можливість відповідати цим вимогам за мінімально можливих витрат. Особливого значення набувають впровадження і реалізація політики якості освіти – планування, оперативного управління, забезпечення поліпшення цієї якості (Крикун, 2019, с. 16).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Забезпечення належної якості вищої освіти є надзвичайно важливим завданням для українських ЗВО, особливо в умовах воєнного стану та необхідності гармонізації із європейськими стандартами. Проведений порівняльний аналіз різних моделей систем управління якістю вищої освіти продемонстрував, що не існує універсального підходу, задовільного для всіх ЗВО.

Успішна реалізація ефективної моделі системи управління якістю потребує комплексного стратегічного планування та організування роботи з боку адміністрації ЗВО, активної участі науково-педагогічного персоналу та врахування потреб й очікувань студентів як основних споживачів освітніх послуг. Модель має бути гнучкою, адаптивною, стійкою до зовнішніх проявів та здатною інтегрувати різноманітні інструменти, методи та принципи забезпечення якості, такі як процесний підхід, орієнтація на постійне вдосконалення, самооцінка, стандарти освіти тощо.

Вибір конкретної моделі залежить від специфіки кожного ЗВО, наявних ресурсів, організаційної культури та готовності до змін. Проте, незалежно від обраної моделі, заклад освіти має чітко ідентифікувати ключові процеси та встановити критерії оцінки якості освітньої діяльності. Прийняття управлінських рішень має ґрунтуватися на достовірних даних моніторингу та аналізу показників якості. Важливим є партнерські відносини з роботодавцями, органами акредитації для забезпечення релевантності освітніх програм, адаптування їх до вимог ринку праці, що сприятиме формуванню культури якості, підвищенню конкурентоспроможності та іміджу українських ЗВО.

Перспективними напрямками подальших розвідок може бути розгляд процедур та механізмів забезпечення якості вищої освіти.

Використані джерела

- Биков, В. Ю. (2010). Моделі системи освіти і освітнього середовища. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*, 27 (1) (31), 39–47.
- Братко, М. В. (2017). Система освіти США: структура, традиції управління, особливості вищої освіти. *Освітологічний дискурс*, (3-4), 252–268.
- Василюк, А., Дей, М., Базелюк, В. та ін. (2019). Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М.
- Дубровін, В. О., Тавлуй, І. П. (2012). Оцінювання продукту організаційного проекту за моделлю ділової досконалості. *Управління проектами та Розвиток виробництва: збірник наукових праці*, (2 (42)), 87–92. <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/42/12dvomdd.pdf>
- Карпюк, О. А. (2014). Проблеми оцінки якості освітніх послуг у системі освітнього менеджменту. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*, 20 (2), 146–152.
- Крикун, О. О. (2019). Концептуальний підхід до управління якістю закладу вищої освіти. *Проблеми сучасної освіти*, (9), 10–17.
- Кухарський, В., Осередчук, О., Мазуркевич, М. та ін. (2018). Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах європейських стандартів та рекомендацій: посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Манькута, Я. М. (2015, 1 квітня). Модель ефективності системи управління якістю у ВНЗ. *Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання*, (1). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3740>
- Мартинець, Л. А. (2015). Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник (2-е вид., доповн. та переробл.). Донецьк.
- Мартинець, Л. А. (2017). Управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у загальноосвітньому навчальному закладі: монографія. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса.
- Марчук, А. (2023). Якість вищої освіти в надзвичайних умовах: освітні втрати й дисфункції цифровізації вищої освіти та дистанційного навчання. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*, 1 (47), 80–89.
- Мовчан, Л. В. (2017). Сучасний погляд на якість вищої освіти в Україні. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*, (1 (13)), 32–37.
- Модель системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у ЗВО. (2018, 5 квітня). Львівський національний університет імені Івана Франка. <https://projects.lnu.edu.ua/quaere/wp-content/uploads/sites/6/2018/03/qa-model.pdf>
- Ніколаєнко, С. (2024, 4 квітня). Якість вищої освіти – запорука конкурентноспроможності українських університетів (з виступу в Національній академії педагогічних наук). Національний університет біоресурсів та природокористування України. <https://nubip.edu.ua/node/85747>
- Система управління якістю (QMS): Вичерпний посібник із забезпечення досконалості в бізнес-операціях. (2024, 3 квітня). <https://visuresolutions.com/uk/посібник-cmmi/qms/>

References

- Bykov, V. Yu. (2010). Modeli systemy osvity i osvitnoho seredovyshcha. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*, 27 (1) (31), 39–47. (in Ukrainian).
- Bratko, M. V. (2017). Systema osvity SSHa: struktura, tradytsii upravlinnia, osoblyvosti vyshchoi osvity. *Osvitohichnyi dyskurs*, (3-4), 252–268. (in Ukrainian).
- Vasyliuk, A., Dei, M., Bazeliuk, V. ta in. (2019). Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv–Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M. (in Ukrainian).
- Dubrovin, V. O., Tavlui, I. P. (2012). Otsiniuvannia produktu orhanizatsiinoho proektu za modelliu dilovoi doskonalosti. *Upravlinnia proiektamy ta Rozvytok vyrobnytstva: zbirnyk naukovykh pratsi*, (2 (42)), 87–92. <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/42/12dvomdd.pdf> (in Ukrainian).
- Karpiuk, O. A. (2014). Problemy otsinky yakosti osvitnikh posluh u systemi osvitnoho menedzhmentu. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii*, 20 (2), 146–152. (in Ukrainian).

- Krykun, O. O. (2019). Kontseptualnyi pidkhiid do upravlinnia yakistiu zakladu vyshchoi osvity. *Problemy suchasnoi osvity*, (9), 10–17. (in Ukrainian).
- Kukharskyi, V., Oseredchuk, O., Mazurkevych, M. ta in. (2018). Systema zabezpechennia yakosti osvity v Ukraini: rozvytok na zasadakh yevropeiskykh standartiv ta rekomendatsii: posibnyk. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. (in Ukrainian).
- Mankuta, Ya. M. (2015, 1 kvitnia). Model efektyvnosti systemy upravlinnia yakistiu u VNZ. *Efektyvna ekonomika: Elektrone naukove fakhove vydannia*, (1). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3740> (in Ukrainian).
- Martynets, L. A. (2015). Suchasni modeli osvity: navch.-metod. posibnyk (2-e vyd., dopovn. ta pererobl.). Donetsk. (in Ukrainian).
- Martynets, L. A. (2017). Upravlinnia osvitnim seredovyschem profesiinoho rozvytku vchyteliv u zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi: monohrafiia. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa. (in Ukrainian).
- Marchuk, A. (2023). Yakist vyshchoi osvity v nadzvychainykh umovakh: osvitni vtraty y dysfunktsii tsyfrovizatsii vyshchoi osvity ta dystantsiinoho navchannia. *Sotsialno-ekonomichni vidnosyny v tsyfrovomu suspilstvi*, 1 (47), 80-89. (in Ukrainian).
- Movchan, L. V. (2017). Suchasnyi pohliad na yakist vyshchoi osvity v Ukraini. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia «Pedahohika i psykhohohiia». Pedahohichni nauky*, (1 (13)), 32–37. (in Ukrainian).
- Model systemy zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti ta yakosti vyshchoi osvity u ZVO. (2018, 5 kvitnia). Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. <https://projects.lnu.edu.ua/quaere/wp-content/uploads/sites/6/2018/03/qa-model.pdf> (in Ukrainian).
- Nikolaienko, S. (2024, 4 kvitnia). Yakist vyshchoi osvity – zaporuka konkurentnospromozhnosti ukraïnskykh universytetiv (z vystupu v Natsionalnii akademii pedahohichnykh nauk). Natsionalnyi universytet bioresursiv ta pryrodokorystuvannia Ukrainy. <https://nubip.edu.ua/node/85747> in Ukrainian).
- Systema upravlinnia yakistiu (QMS): Vycherpnyi posibnyk iz zabezpechennia doskonalosti v biznes-operatsiakh. (2024, 3 kvitnia). <https://visuresolutions.com/uk/posibnyk-cmmi/qms/> (in Ukrainian).

Oleksandr Chernenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Doctoral Student at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Kropyvnytskyi, Ukraine. **Research interests:** quality management in education, pedagogical management, development and implementation of educational projects.

COMPARATIVE ANALYSIS OF MODELS OF QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS IN HIGHER EDUCATION

Abstract. The article is devoted to a comparative analysis of the main models of quality management systems in higher education. The author substantiates the relevance of studying the problem of ensuring proper quality of educational services in universities, especially in the context of martial law in Ukraine and the need for harmonization with the standards of the European Higher Education Area.

The aim of the article is to conduct a comparative analysis of the main models of quality management systems in higher education and develop proposals for improving the organization of the educational process in higher education institutions.

The introductory part examines the concept of quality of education as a result and process, and defines the principles of the functioning of the quality management system in higher education institutions. The importance of the participation of the teaching staff is emphasized, and the quality of education should be considered as a process and a result. The regulatory framework for the regulation of the quality of higher education is given. The main part is devoted to a detailed description of the most common models of quality management systems: TQM, ISO 9001, EFQM, IQMS and the model of the American association AACRA. For each model, its conceptual foundations, advantages and disadvantages of application in higher education institutions are highlighted. An author's comparative table of these models is presented, showing their strengths and weaknesses. It is noted that the choice of the optimal model depends on a number of factors of a particular university. The author's definition of the scientific term

“model of the quality management system of education in a higher educational institution” is given – it is an integrated conceptual structure based on a comprehensive approach to planning, implementation, monitoring and continuous improvement of organizational and managerial processes of ensuring the quality of educational services in higher education institutions in accordance with state standards. The conclusions summarize the key elements of an effective integrated quality management system for higher education. Author’s suggestions for improving the organization of the quality of the educational process in higher education institutions are provided.

The need for strategic planning, student-centeredness, staff involvement, process approach, focus on continuous improvement, and partnership with stakeholders is emphasized. The implementation of such a system will contribute to the formation of a quality culture, increase the competitiveness and image of Ukrainian higher education institutions at the national and international levels.

Keywords: model; education; quality; management; higher education institution; pedagogy.